

MARTA GRESZATA

PRZEWODNICZĄCY ZESPOŁU SĘDZIOWSKIEGO W ŚWIETLE INSTRUKCJI *DIGNITAS CONNUBII*

WPROWADZENIE

W trybunale kościelnym, dla jego zaistnienia, najbardziej konieczne są dwa urzędy, które z istoty swej stanowią trybunał, są nimi: urząd sędziego i urząd notariusza. Jednak faktycznie sam sędzia, oprócz notariusza, ma wielu współpracowników. Prawodawca kościelny wydał szereg norm określających skład osobowy sądu kościelnego, wymagania stawiane urzędnikom sądowym, sposób ich powoływania oraz ich kompetencje, w tym również kompetencje przewodniczącego zespołu sędziowskiego.

1. POJĘCIE SĘDZIEGO KOŚCIELNEGO

Sędzia (*iudex*), w ogólności, to osoba piastująca urząd publiczny, na mocy którego może ona sądzić sprawy i wymierzać sprawiedliwość¹. Sędzia kościelny (*iudex ecclesiasticus*) zaś to osoba mająca udział w kościelnej władzy sądowej, dzięki czemu może rozpatrywać i autorytatywnie rozstrzygać spory zgodnie z prawem kościelnym².

Dr MARTA GRESZATA – adiunkt Katedry Kościelnego Prawa Procesowego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin.

¹ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 182; por. R. S z t y c h m i l e r, *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, Olsztyn 2000, s. 58.

² T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 182; por. A. D z i ę g a, *Władza sędziego*

Urząd sędziego kościelnego jest urzędem publicznym, gdyż służy dobru wspólnemu Kościoła. Urząd ten stoi na straży praworządności w życiu społecznym i umacnia sprawiedliwość jako podstawę stosunków międzyludzkich³. W wyniku urzędowej działalności sędziego można przywrócić naruszony porządek prawny oraz obronić swoje prawo do życia w sprawiedliwości i słuszości. Sędzia kościelny nie działa na mocy własnego autorytetu, lecz na podstawie jurysdykcji sądowej prawnie uzyskanej wraz z pełnią władzy rządzenia⁴, albo też wraz z urzędem⁵. Sędzia kościelny wymierza sprawiedliwość zgodnie z obowiązującym prawem materialnym i stosuje procedurę przewidzianą w kanonicznym prawie procesowym⁶.

2. POJĘCIE WIKARIUSZA SĄDOWEGO

Wikariusz sądowy (*vicarius iudicialis*), nazywany też oficjałem, to sędzia ze zwyczajną władzą sądenia w diecezji, wykonywaną w imieniu biskupa diecezjalnego. Każdy biskup diecezjalny ma obowiązek ustanowienia wikariusza sądowego, czyli oficjała, ze zwyczajną władzą sądenia, różnego od wikariusza generalnego, chyba że niewielki obszar diecezji lub mała liczba spraw zalecałyby coś innego⁷.

Wikariusz sądowy może otrzymać pomocników, zwanych pomocniczymi wikariuszami sądowymi⁸. Pomocniczy wikariusz sądowy (*vicarius iudicialis adiunctu*) może być ustanowiony przez biskupa diecezjalnego, jeśli rze-

kościelnego, w: *Urzędy sądowe – władza i służba. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11-12 października 2004 roku*, red T. Rozkrut, Tarnów 2005, s. 24.

³ R. S z t y c h m i l e r, *Sądownictwo kościelne*, s. 58.

⁴ CIC c. 135 § 1: „Potestas regiminis distinguitur in legislativam, executivam et iudicialelem”.

⁵ CIC c. 1421 § 1: „In dioecesi constituentur ab Episcopo iudices dioecesani, qui sint clerici”.

⁶ CIC c. 135 § 3: „Potestas iudicialis, qua gaudent iudices aut collegia iudicialia, exercenda est modo iure prescripto, et delegari nequit, nisi ad actus cuius decreto aut sententiae praeparatoris perficiendos”.

⁷ CIC c. 1420 § 1: „Quilibet Episcopus dioecesanus tenetur Vicarium iudicialelem seu Officialelem constituere cum potestate ordinaria iudicandi, a Vicario generali distinctum, nisi parvitas dioecesis aut paucitas causarum aliud suadeat”.

⁸ CIC c. 1420 § 3: „Vicario iudicali dari possunt adiutores, quibus nomen est Vicariorum iudicialium adiunctorum seu Vice-officialium”.

czywiście domaga się tego dobro spraw rozpatrywanych w danym trybunale. W trybunałach, w których jest rozpatrywana większa liczba spraw, można powołać kilku pomocniczych wikariuszy sądowych. Jednakże są oni zbędni w sytuacji, gdy wikariusz sądowy może sam sprostać obowiązkom wynikającym z jego urzędu. Pomocniczy wikariusz sądowy jest stałym zastępcą wikariusza sądowego i jego pomocnikiem we wszystkich sprawach sądowych i podlega administracyjnej władzy wikariusza sądowego⁹. Wydaje się, że do jego stałych zadań w trybunale kościelnym należy przewodniczenie trybunałom kolegialnym, o ile nie może tego czynić sam wikariusz sądowy. A może się to zdarzać dość często, gdyż oficjał, który organizuje w imieniu biskupa władzę sądową w diecezji, ma bardzo wiele zajęć natury administracyjnej. W związku z tym wiceoficjał powinien przejmować zadania związane z przewodniczeniem turnusom sędziowskim w poszczególnych sprawach¹⁰.

Wikariusz sądowy stanowi jeden trybunał z biskupem, jednakże nie może sądzić spraw, które biskup sobie zastrzegł. Władza wikariusza sądowego jest zwyczajna i zastępcza. Stanowi on jeden trybunał z biskupem, dlatego niemożliwa jest apelacja od decyzji oficjała do biskupa. Władzy swojej wikariusz sądowy nie może delegować innym, chyba że chodziłoby o czynności przygotowawcze, poprzedzające wydanie dekretu lub wyroku¹¹. Biskup diecezjalny może ograniczyć zakres kompetencji wikariusza sądowego, zastrzegając sobie niektóre sprawy. Spraw, które biskup zastrzegł sobie, wikariusz sądowy nie może ważnie sądzić. Wikariusz sądowy w swoim trybunale wykonuje władzę sądową oraz spełnia czynności administracyjne i zadania szczególne, zlecone przez biskupa diecezjalnego.

3. POSZCZEGÓLNE ZADANIA WIKARIUSZA SĄDOWEGO

Wikariusz sądowy stanowi jeden trybunał z biskupem, posiada władzę sądową zwyczajną, ale zastępczą. Powinien on wykonywać władzę sądową zgodnie z normami prawa kanonicznego, lecz także z wolą swojego biskupa. Wikariusz sądowy oprócz obowiązków sędziego pełni jeszcze inne obowiązki,

⁹ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 185.

¹⁰ R. S z t y c h m i l e r, *Sądownictwo kościelne*, s. 60.

¹¹ CIC c. 135 § 3: „Potestas iudicialis, qua gaudent iudices aut collegia iudicialia, exercenda est modo iure praescripto, et delegari nequit, nisi ad actus cuius decreto aut sententiae praeparatoris perficiendos”.

które wypływają z tego, że on jest nie tylko zwykłym sędzią, ale również wikariuszem biskupa do spraw sądowych.

Władzę sądową wikariusz sądowy wykonuje jako *unicus iudex*, czyli stanowiąc trybunał jednego sędziego, lub też jako przewodniczący kolegium sędziowskiego. W pierwszym przypadku rozpoznaje i rozstrzyga wszystkie sprawy, które nie są zastrzeżone trybunałowi kolegialnemu, natomiast w drugim przypadku przewodniczy turnusowi sędziowskiemu, kieruje jego czynnościami zgodnie z prawem i podejmuje decyzje potrzebne do wymiaru sprawiedliwości w danej sprawie¹².

4. KWALIFIKACJE NA WIKARIUSZA SĄDOWEGO

Według woli Prawodawcy kościelnego zarówno wikariusz sądowy, jak i pomocniczy wikariusze sądowi powinni: być kapłanami; cieszyć się nienaruszoną sławą; być doktorami lub przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego; mieć nie mniej niż trzydzieści lat¹³.

Wikariuszem sądowym i pomocniczym wikariuszem sądowym nie może być więc diakon, a tym bardziej wierny świecki powołany na urząd sędziego. Przez nienaruszoną sławę (*integra fama*) należy rozumieć powszechne uznanie w środowisku ze względu na pozytywne przymioty życia i charakteru¹⁴. Osiągnięty wiek trzydziestu lat zakłada, że mają oni być ponadto ludźmi doświadczonymi i roztropnymi. Wymaganie wieku na ogół łączy się z wypełnieniem wymogu wykształcenia, powinien to być doktorat lub przynajmniej, w sytuacji niemożności, ale z koniecznością uzupełnienia, licencjat z prawa kanonicznego. Dawniej do piastowania urzędu oficjała lub wiceoficjała wystarczała sama biegłość w prawie kanonicznym¹⁵.

¹² T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 185-186.

¹³ CIC c. 1420 § 4: „Tum Vicarius iudicialis tum Vicarii iudiciales adiuncti esse debent sacerdotes, integrae famaе, in iure canonico doctores vel saltem licentiati, annos nati non minus triginta”.

¹⁴ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 187.

¹⁵ Tamże.

5. STABILNOŚĆ WIKARIUSZA SĄDOWEGO

Wikariuszowi sądowemu i pomocniczym wikariuszom sądowym przysługuje szczególna trwałość na urzędzie. Domaga się tego dobro trybunału i rozpatrywanych w nim spraw. Wprawdzie są oni mianowani na określony czas, jednakże nie mogą być zwolnieni bez ważnego i prawnego powodu¹⁶. Urząd ich nie ustaje po zaważeniu stolicy biskupiej, a administrator diecezjalny, zgodnie z zasadą *sede vacante nihil inoveitur*, nie może ich pozbawić urzędu, chyba że w trybie karnym. Nowy biskup diecezjalny po objęciu diecezji powinien ich potwierdzić¹⁷. Wydaje się jednak, że wikariusz sądowy i pomocniczy wikariusze sądowi, choćby nie zostali potwierdzeni przez nowego biskupa, wykonują swój urząd ważnie¹⁸.

Gdyby zdarzyło się, że wikariusz sądowy utraci swój urząd podczas wakatu stolicy biskupiej, administrator diecezjalny może ustanowić nowego wikariusza sądowego. Również w razie wyboru wikariusza sądowego na administratora diecezjalnego, tenże administrator mianuje nowego wikariusza sądowego¹⁹.

6. KOMPETENCJE PRZEWODNICZĄCEGO SKŁADU SĘDZIOWSKIEGO WEDŁUG INSTRUKCJI *DIGNITAS CONNUBII*

Przewodniczący turnusu sędziowskiego w danej sprawie jest wyznaczany decyzją wikariusza sądowego spośród sędziów pełniących jednocześnie urząd oficjała lub wiceoficjała, w przypadku trybunału kolegiального. W przypadku zaś trybunału jednego sędziego sędzia ten, poza zwyczajnymi zadaniami każdego sędziego w procesie, jednocześnie z urzędu jest kierownikiem postępowania, czyli pełni funkcję przewodniczącego. Istotną kwestią są uprawnienia oraz relacje przewodniczącego trybunału do pozostałych sędziów w trybunale kolegialnym. Kwestię tę dość szczegółowo omawia i porządkuje

¹⁶ CIC c. 1422: „Vicarius iudicialis, Vicarii iudiciales adiuncti et ceteri iudices nominantur ad definitum tempus, firmo praescripto can. 1420, § 5, nec removeri possunt nisi ex legitima gravius causa”.

¹⁷ CIC c. 1420 § 5: „Ipsi, sede vacante, a munere non cessant nec ad Administratore dioecetano amoveri possunt; adveniente autem novo Episcopo, indigent confirmatione”.

¹⁸ CIC c. 10: „Irritantes aut inhabitates eae tantum leges habendae sunt, quibus actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse statuitur”.

¹⁹ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 187.

art. 46 § 2 Instrukcji *Dignitas connubii*. Prawodawca wymienia tam aż dwadzieścia trzy kompetencje przewodniczącego kolegium sędziowskiego²⁰.

1) Wyznaczenie ponensa, w razie potrzeby również, ze słusznej przyczyny, zastąpienie go innym²¹. Ponens, czyli relator, którego wyznacza przewodniczący spośród sędziów wchodzących w skład kolegium, ma za zadanie referować sprawę na zebraniu sędziów, następnie spisać decyzję sędziów w formie odpowiedzi na pytanie zredagowane w postaci formuły wątpliwości, wreszcie zredagować wyrok na piśmie²². Ponadto ponens, czyli relator, po przyjęciu skargi powodowej, z mocy prawa, posiada takie same uprawnienia jak przewodniczący²³.

2) Wyznaczanie audytora lub, ze słusznej przyczyny, delegowanie *ad actum* osobę odpowiednią do przesłuchania strony lub świadka²⁴. Przewodniczący audytora wyznacza dla przeprowadzenia instrukcji sprawy, dobierając go spośród sędziów trybunału albo spośród osób zatwierdzonych do tej funkcji przez biskupa diecezjalnego²⁵. Biskup diecezjalny do sprawowania funkcji audytora w jego diecezji może zatwierdzić duchownych lub świeckich, którzy odznaczają się dobrymi obyczajami, roztropnością i wiedzą²⁶. Zadaniem audytora, zgodnie z poleceniem sędziego, jest zebranie dowodów i przekazanie ich sędziemu²⁷.

²⁰ R. S z t y c h m i l e r, *Forum właściwe i organizacja trybunałów kościelnych w świetle instrukcji Dignitas connubii*, w: *Proces małżeński według instrukcji Dignitas connubii. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 13-14 czerwca 2005 roku*, red. T. Rozkrut, Tarnów 2006, s. 47.

²¹ DC art. 46 § 2 1°: „[...] ponentem designare aliumque in eius locum ex iusta causa substituere”.

²² DC art. 47 § 1: „Ponens seu relator, a praeside ex iudicibus collegii designatus, in coetu iudicum de causa referat, decisionem sub forma responsionis ad propositum dubium scribat necnon sententiam et decreta in causis incidentibus in scriptis redigat”.

²³ DC art. 47 § 2: „Ad ponentem seu relatores, admissis libello, potestates praesidis ipso iure spectant”.

²⁴ DC art. 46 § 2 2°: „[...] auditorem designare vel iusta de causa personam idoneam ad actum delegare ad partem vel testem interrogandum”.

²⁵ DC art. 50 § 1: „Praeses tribunalis potest auditorem designare ad causae instructionem peragendam, eum seligens aut ex tribunalis iudicibus aut ex personis ab Episcopo dioecetano ad hoc munus approbatis”.

²⁶ DC art. 50 § 2: „Episcopus dioecetanus potest pro sua dioecesi ad auditoris munus approbare clericos vel laicos, qui bonis moribus, prudentia et doctrina fulgeant”.

²⁷ DC art. 50 § 3: „Auditoris est, secundum iudicis mandatum, probationes tantum colligere easque collectas iudici tradere”.

3) Rozpatrywanie zarzutów przeciw obrońcy wężła, promotorowi sprawiedliwości lub innym pracownikom sądu²⁸. Zarzutami tymi mogą być wnioski o wyłączenie skierowane przeciwko obrońcy wężła, rzecznikowi sprawiedliwości lub innym urzędnikom sądu²⁹.

4) Sprawowanie nadzoru nad współpracownikami sądu³⁰. Sędziowie i inni urzędnicy i pomocnicy sądu, którzy popełnili przestępstwo przeciwko powierzonemu im urzędowi, powinni być ukarani zgodnie z przepisami prawa³¹. Ponadto sędzia może przywołać do porządku wszystkich obecnych na rozprawie, którzy poważnie uchybili szacunkowi i posłuszeństwu należnym sądowi, zaś adwokatów i pełnomocników może także zawiesić w wykonywaniu ich zadania w czasie trwania sprawy³². Adwokaci i pełnomocnicy, którzy dopuścili się przestępstwa przeciwko powierzonemu im zadaniu, powinni być ukarani zgodnie z przepisami prawa³³. Jeżeli adwokat nie wypełnia swojego obowiązku z należytą dokładnością, to powinien być wezwany przez przewodniczącego, albo z urzędu, albo z inicjatywy strony, obrońcy wężła lub rzecznika sprawiedliwości, do wypełnienia tego zadania³⁴.

5) Dopuszczenie lub wyznaczenie kuratora³⁵. Przewodniczący, poprzez wydanie umotywowanego i przechowywanego w aktach dekretu, dopuszcza lub wyznacza kuratora³⁶. W sytuacji, gdy kurator jest konieczny, a gdy

²⁸ DC art. 46 § 2 3^o: „[...] videre de exceptione adversus defensorem vinculi, promotorem iustitiae vel alios tribunalis administros”.

²⁹ DC art. 68 § 4: „Si recusatio opponatur contra defensorem vinculi, promotorem iustitiae vel alios tribunalis administros, de hac exceptione videt praeses in tribunali collegiali vel ipse iudex, si unicus sit”.

³⁰ DC art. 46 § 2 4^o: „[...] animadvertere in assistentes iudicio”.

³¹ DC art. 75 § 1: „Iudices aliique tribunalis ministri et adiutores qui contra sibi commissum officium delinquerint, puniantur ad normam iuris”.

³² DC art. 87: „Omnes iudicio assistentes, qui reverentiae et oboedientiae tribunalis debitae graviter defuerint, iudex potest ad officium reducere, advocatos praeterea et procuratores etiam a munere in causa exercendo suspendere”.

³³ DC art. 111 § 1: „Advocati et procuratores, qui contra sibi commissum munus deliquerint, puniantur ad normam iuris”.

³⁴ DC art. 307 § 3: „Si autem advocatus munus suum debita diligentia non adimpleat, a praeside ad illius observantiam revocabitur, sive ex officio, sive ad instantiam partis aut defensoris vinculi vel, si causae intersit, promotoris iustitiae”.

³⁵ DC art. 46 § 2 5^o: „[...] curatorem admittere aut designare”.

³⁶ DC art. 99 § 1: „Praesidi competit decreto suo, motivis suffulto et in actis servando, curatorem admittere aut designare”.

zaprzestanie swojej funkcji, to instancja ulega tymczasowemu zawieszeniu, przewodniczący zaś powinien jak najszybciej ustanowić innego kuratora³⁷.

6) Dopilnowanie działalności pełnomocnika i adwokata³⁸. Zadaniem sądu jest bowiem troska o to, by obydwój małżonkowie mogli bronić swoich praw przy pomocy kompetentnych osób³⁹. W sytuacji, gdy stronie przyznano bezpłatną pomoc, wówczas powołanie pełnomocnika lub adwokata strony należy do kompetencji przewodniczącego trybunału⁴⁰. Przewodniczący powinien pamiętać również o tym, że gdy obydwój małżonkowie proszą o stwierdzenie nieważności małżeństwa, to mogą powołać sobie wspólnego pełnomocnika lub adwokata⁴¹. W konkretnej sprawie przewodniczący może, ze względu na szczególne okoliczności, jako pełnomocnika dopuścić osobę, która nie mieszka na terytorium podlegającym sądowi⁴². Przewodniczący może dopuścić pełnomocnika bez okazania zlecenia, by zapobiec wygaśnięciu uprawnienia, jednakże po uprzednim złożeniu odpowiednich gwarancji⁴³. Przewodniczący umotywowanym dekretem może usunąć pełnomocnika i adwokata, dekret taki może być wydany z urzędu albo na żądanie strony, oczywiście wskutek poważnej przyczyny⁴⁴. W sytuacji, gdy pełnomocnik jest konieczny, a zaprzestanie swojej funkcji, to instancja ulega tymczasowemu za-

³⁷ DC art. 144 § 1: „Si a munere cesset curator vel procurator, qui si ad normam art. 101, § 2 necessarius, instantia interim suspenditur”; art. 144 § 2: „Alium autem curatorem praeses vel ponens quam primum constituat; procuratorem vero constituere potest, si pars id facere neglexerit intra brevem terminum ab eodem iudice statutum”.

³⁸ DC art. 46 § 2 6^o: „[...] circa procuratoris vel advocati ministerium providere”.

³⁹ DC art. 101 § 1: „Salvo partium iure sese personaliter defendendi, tribunali obligatio incumbit providendi ut uterque coniux sua iura auxilio personae competentis tueri valeat, potissimum si agatur de causis peculiaris difficultatis”.

⁴⁰ DC art. 101 § 3: „Si gratuitum patrocinium concedatur, constitutio procuratoris vel advocati ad ipsum tribunalis praesidem pertinet”.

⁴¹ DC art. 102: „Si ambo coniuges nullitatis matrimonii declarationem petant, communem procuratorem vel advocatum sibi constituere possunt”.

⁴² DC art. 105 § 3: „Praeses ob peculiaris adiuncta ad casum uti procuratorem probare potest, qui in ipso territorio tribunalis non resideat”.

⁴³ DC art. 106 § 2: „Ad iuris tamen extinctionem impediendam praeses potest procuratorem admittere etiam non exhibito mandato, praestita, si res ferat, idonea cautione; actus autem qualibet vi caret, si intra terminum peremptorium ab eodem praeside statuendum, procurator mandatum rite non exhibeat”.

⁴⁴ DC art. 109: „Tum procurator tum advocatus possunt a praeside, dato decreto motivis suffulto, repelli sive ex officio sive ad instantiam partis, gravi tamen de causa”.

wieszeniu, przewodniczący zaś może ustanowić nowego pełnomocnika, jeśli zaniedbała tego strona⁴⁵.

7) Przyjęcie lub odrzucenie skargi powodowej i wezwanie do sądu strony pozwanej⁴⁶. Przewodniczący, gdy ustali, że trybunał jest kompetentny i powód ma zdolność procesową, jest zobowiązany jak najszybciej swoim dekretem skargę powodową przyjąć lub odrzucić⁴⁷. Jest też ważne, aby przewodniczący w tej sprawie wysłuchał opinii obrońcy węzła⁴⁸. Przewodniczący trybunału może, a nawet powinien, gdy sprawa tego wymaga, zrobić krótkie dochodzenie co do kompetencji trybunału i zdolności procesowej strony powodowej⁴⁹. Takie dochodzenie może być również podjęte przez przewodniczącego co do meritum sprawy, gdy wydaje się, że sprawa jest pozbawiona podstaw, a postępowanie przedprocesowe mogłoby ujawnić racje procesowania⁵⁰. W dekrete przyjmującym skargę powodową, przewodniczący powinien wezwać, czyli pozwać przed sąd pozwanego, ustalając jednocześnie, czy ma on odpowiedzieć na piśmie na żądania powoda, czy też stawić się przed trybunałem. Jeśli zaś z pisemnych odpowiedzi wynika konieczność wezwania stron i obrońcy węzła, przewodniczący może to zarządzić nowym dekretem⁵¹. Jeżeli skargę powodową uważa się za przyjętą

⁴⁵ DC art. 144 § 1: „Si a munere cesset curator vel procurator, qui si ad normam art. 101, § 2 necessarius, instantia interim suspenditur”; art. 144 § 2: „Alium autem curatorem praeses vel ponens quam primum constituit; procuratorem vero constituere potest, si pars id facere neglexerit intra brevem terminum ab eodem iudice statutum”.

⁴⁶ DC art. 46 § 2 7^o: „[...] ibellum admittere aut reicere atque partem conventam in iudicium vocare”.

⁴⁷ DC art. 119 § 1: „Praeses, postquam viderit et rem esse competentiae sui tribunalis et actori legitimam personam standi in iudicio non deesse, debet suo decreto quam primum libellum aut admittere aut reicere”.

⁴⁸ DC art. 119 § 2: „Praeses opportune antea defensorem vinculi audiat”.

⁴⁹ DC art. 120 § 1: „Praeses potest et debet, si causa ferat, praeviam investigationem instituere quoad quaestionem de competentia tribunalis et de actoris legitima persona standi in iudicio”.

⁵⁰ DC art. 120 § 2: „Quod meritum vero causae eam tantum instituere potest in ordine ad libellum admittendum vel reiciendum, si libellus videatur quolibet carere fundamento, et quidem tantummodo ad videndum num fieri possit ut aliquod ex processu fundamentum appareat”.

⁵¹ DC art. 126 § 1: „In decreto, quo actoris libellus admittitur, debet praeses partem conventam in iudicium vocare seu citare, statuens utrum scripto respondere debeat an, ex petitione actoris, coram tribunali se sistere ad dubia concordanda. Quod si ex scripta responsione necessitas appareat partes et defensorem vinculi convocandi, praeses vel ponens id novo decreto statuatur atque eis notificandum curet”.

z mocy prawa, to przewodniczący powinien dekret wezwania przed sąd wydać w ciągu dwudziestu dni od złożenia sprawy⁵². Jeśli zaś strona pozwana faktycznie sama stawia się wobec przewodniczącego, nie potrzeba jej wzywać, lecz notariusz powinien to zaznaczyć w aktach procesowych⁵³. Jeżeli małżeństwo jest zaskarżone przez promotora sprawiedliwości, przewodniczący powinien wezwać oboje małżonkowie⁵⁴.

8) Zadbanie o to, aby dekret wezwania do sądu, czyli dekret cytacyjny, został natychmiast notyfikowany, czyli podany do wiadomości stronom i innym, a gdy sytuacja tego wymaga, aby strony i obrońca wężła zostali wezwani nowym dekretem⁵⁵. W dekrete przyjmującym skargę powodową, przewodniczący powinien wezwać, czyli pozwać przed sąd pozwanego, ustalając, czy ma on odpowiedzieć na piśmie na żądania powoda, czy stawić się przed trybunałem. Jeśli z pisemnych odpowiedzi wynika konieczność wezwania stron i obrońcy wężła, przewodniczący lub ponens może to zarządzić nowym dekretem⁵⁶. O dekrete wezwania do sądu przewodniczący lub ponens powinien bezzwłocznie zawiadomić stronę pozwaną i w tym samym czasie powoda i obrońcę wężła⁵⁷.

9) Postanowienie o nieujawnianiu stronie pozwanej skargi, zanim nie złoży ona swego zeznania sądowego⁵⁸. Do wezwania sądowego, zasadniczo, należy dołączyć skargę powodową. Ale przewodniczący lub sędzia z ważnych racji mogą dojść do wniosku, że stronie pozwanej nie należy jej przekazywać,

⁵² DC art. 126 § 2: „Si libellus pro admissio habetur ad normam art. 125, decretum citationis in iudicium fieri debet intra viginti dies a facta instantia, de qua in eodem articulo”.

⁵³ DC art. 126 § 3: „Quod si pars conventa de facto coram iudice se sistat ad causam agendam, opus non est eius citatione, sed actuarius significet in actis iudicio adfuisse”.

⁵⁴ DC art. 126 § 4: „Si matrimonium impugnatur a promotore iustitiae ad normam art. 92, n. 2, ambo coniuges citandi sunt”.

⁵⁵ DC art. 46 § 2 8°: „[...] curam habere ut decretum citationis in iudicium statim notificetur, necnon, si casus ferat, partes et defensorem vinculi novo decreto convocare (cf. art. 126, § 1; 127, § 1)”.

⁵⁶ DC art. 126 § 1: „In decreto, quo actoris libellus admittitur, debet praeses partem conventam in iudicium vocare seu citare, statuens utrum scripto respondere debeat an, ex petitione actoris, coram tribunali se sistere ad dubia concordanda. Quod si ex scripta responsione necessitas appareat partes et defensorem vinculi convocandi, praeses vel ponens id novo decreto statuat atque eis notificandum curet (cf. cann. 1507, § 1; 1677, § 2)”.

⁵⁷ DC art. 127 § 1: „Praeses vel ponens una curam habeat ut decretum citationis in iudicium statim parti conventae notificetur et simul parti actrici et defensori vinculi notum fiat (cf. cann. 1508, § 1; 1677, § 1)”.

⁵⁸ DC art. 46 § 2 9°: „[...] decernere libellum significandum non esse parti conventae, antequam haec in iudicio deposuerit (cf. art. 127, § 3)”.

dopóki nie złoży ona zeznań w sądzie. W tym przypadku jednak pozwanemu koniecznie należy przedstawić przedmiot sprawy i motywy skargi przedstawione przez powoda⁵⁹.

10) Zaproponowanie i ustalenie sformułowania jednej lub kilku wątpliwości⁶⁰. Przewodniczący lub sędzia, razem z powiadomieniem o pozwie, powinien przedstawić stronom sformułowaną wątpliwość lub wątpliwości sprawy wynikające ze skargi, aby strony do nich się ustosunkowały⁶¹. Po upływie terminu piętnastu dni od zawiadomienia o dekrete cytacyjnym, przewodniczący lub ponens, chyba że druga strona lub obrońca węgła prosi o sesję celem ustalenia formuły wątpliwości, powinien w ciągu dziesięciu dni swoim dekretem z urzędu sformułować wątpliwość lub wątpliwości na bazie żądań i odpowiedzi stron⁶².

11) Zarządzenie i przeprowadzenie instrukcji sprawy⁶³. Po dziesięciu dniach od zawiadomienia o dekrete, jeżeli oczywiście strony nie mają żadnych zastrzeżeń, przewodniczący lub ponens nowym dekretem zarządza instrukcję sprawy⁶⁴. Podczas zbierania dowodów należy zachować normy artykułów *Dignitas connubii* od 155 do 216⁶⁵. Po zamknięciu postępowania dowodowego sędzia może jeszcze wezwać tych samych świadków lub wezwać innych świadków lub nakazać inne dowody, wcześniej niewymagane, wtedy, gdy prawdopodobne jest, że jeśli nowy dowód nie będzie dołączony, przyszły wyrok będzie niesprawiedliwy, lub w innych przypadkach, po wysłuchaniu stron, jeśli istnieje poważna przyczyna, a zostanie zażegnane

⁵⁹ DC art. 127 § 3: „Citationi libellus causae introductorius adigatur, nisi praeses vel ponens propter graves causas, decreto motivis suffulto, decernat libellum significandum non esse parti conventae, antequam haec deposuerit in iudicio. Hoc tamen in casu requiritur ut parti conventae notificentur obiectum causae et ratio petendi ab actore adducta (cf. can. 1508, § 2)”.

⁶⁰ DC art. 46 § 2 10º: „[...] formulam dubii vel dubiorum proponere et statuere (cf. artt. 127, § 2; 135, § 1)”.

⁶¹ DC art. 127 § 2º „Praeses vel ponens una cum his notificationibus formulam dubii vel dubiorum ex libello desumptam partibus opportune proponat, ut ipsae respondeant”.

⁶² DC art. 135 § 1: „Transacto termino quindecim dierum a notificatione decreti citationis, praeses vel ponens, nisi alterutra pars vel defensor vinculi sessionem ad formulam dubii statuendam petierit, intra decem dies ex partium petitionibus et responsionibus formulam dubii vel dubiorum decreto suo ex officio statuatur (cf. can. 1677, § 2)”.

⁶³ DC art. 46 § 2 11º: „[...] causae instructionem disponere et peragere (cf. artt. 137; 155 ss.; 239)”.

⁶⁴ DC art. 137: „Post decem dies a notificatione decreti, si partes nihil opposuerint, praeses vel ponens novo decreto causae instructionem disponat (can. 1677, § 4)”.

⁶⁵ DC art. 155 § 1: „In probationibus colligendis serventur normae quae sequuntur”.

wszelkie niebezpieczeństwo oszustwa lub podstępu⁶⁶. Może natomiast sędzia nakazać lub dopuścić przedstawienie dokumentu, który ewentualnie przedtem bez winy osoby zainteresowanej nie mógł być przedstawiony⁶⁷.

12) Zadeklarowanie nieobecności w sądzie strony pozwanej oraz zabieganie, aby przystąpiła ona do procesu⁶⁸. Jeżeli strona pozwana właściwie wezwana nie stawia się ani nie przedstawia usprawiedliwienia nieobecności, przewodniczący lub ponens winien orzec jej nieobecność w sądzie oraz zarządzić, by sprawa, przy zachowaniu przepisów, była prowadzona aż do wydania ostatecznego wyroku⁶⁹. Przewodniczący i ponens powinni zaś zatroszczyć się o to, by pozwany odstąpił od niestawiennictwa⁷⁰. Zanim zostanie wydany dekret niestawiennictwa strony pozwanej, należy stwierdzić, w razie potrzeby nawet przez ponowne wezwanie, jeżeli to konieczne, iż wezwanie dokonane zgodnie z przepisami prawa, dotarło w użytecznym czasie do strony pozwanej⁷¹. Przepisy odnoszące się do deklaracji nieobecności strony w sądzie, ze stosownymi zmianami, należy zachować także w stosunku do strony, która za taką została uznana w trakcie procesu⁷².

13) Odpowiednie, czyli zgodne z art. 140 Instrukcji *Dignitas connubii*, postępowanie względem powoda, który nie odpowiada na wezwanie⁷³. Jeśli

⁶⁶ DC art. 239 § 1: „Post conclusionem in causa, iudex potest adhuc eosdem testes vel alios vocare aut alias probationes, quae antea non fuerint petitae, disponere: 1° quoties verisimile est, nisi probatio nova admittatur, sententiam iniustam futuram esse propter rationes, de quibus in can. 1645, § 2, nn. 1-3; 2° in ceteris casibus, auditis partibus et dummodo gravis existet ratio et quodlibet fraudis vel subornationis periculum removeatur (cf. can. 1600, § 1)”.

⁶⁷ DC art. 239 § 2: „Potest autem iudex iubere vel admittere ut exhibeatur documentum, quod forte antea sine culpa eius cuius interest, exhiberi non potuit (can. 1600, § 2)”.

⁶⁸ DC art. 46 § 2 12°: „[...] partem conventam absentem a iudicio declarare et curare ut eadem ab absentia recedat (cf. artt. 138; 142)”.

⁶⁹ DC art. 138 § 1: „Si pars conventa rite citata non comparuerit nec idoneam absentiae excusationem attulerit aut non responderit ad normam art. 126, § 1, praeses vel ponens eam a iudicio absentem declaret et decernat ut causa, servatis servandis, usque ad sententiam definitivam procedat (cf. can. 1592, § 1)”.

⁷⁰ DC art. 138 § 2: „Curet autem praeses vel ponens ut pars conventa ab absentia recedat”.

⁷¹ DC art. 138 § 3: „Antequam decretum, de quo in § 1, feratur, constare debet, etiam per novam citationem si opus fuerit, citationem, legitime factam, ad partem conventam tempore utili pervenisse (cf. can. 1592, § 2)”.

⁷² DC art. 142: „Normae de declaratione absentiae partis a iudicio, congrua congruis referendo, servandae sunt etiam si pars absens declarari debet durante processu”.

⁷³ DC art. 46 § 2 13°: „[...] procedere ad normam art. 140 si actor citationi non paruerit (cf. art. 142)”.

powód, w dniu i o godzinie, określonych dla uzgodnienia formuły wątpliwości, nie stawia się osobiście ani przez pełnomocnika, ani nie przedstawi właściwego usprawiedliwienia, to przewodniczący lub ponens powinien go ponownie wezwać. Jeżeli powód nie stawia się na nowe wyzwanie, przewodniczący lub ponens powinien orzec umorzenie sprawy, chyba że strona pozwana lub promotor sprawiedliwości chcą kontynuować proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa⁷⁴. Jeżeli jednak potem powód chciałby wziąć udział w procesie, może on przedstawić wnioski i dowody, sędzia powinien jednak uważać, by to celowo nie przyciągało sprawy⁷⁵. Jeśliby nawet nie stawiała się albo nie dała odpowiedzi przed rozstrzygnięciem sprawy, może korzystać z środków prawnych przeciw wyrokowi; jeśliby udowodniła, że zatrzymała ją zgodna z prawem przeszkoda, której bez własnej winy nie mogła przedtem wykazać, może wnieść skargę o nieważność wyroku⁷⁶. Przepisy odnoszące się do deklaracji nieobecności strony w sądzie, ze stosownymi zmianami, należy zachować także w stosunku do strony, która za taką została uznana w trakcie procesu⁷⁷.

14) Ogłoszenie umorzenia instancji lub przyjęcie jej zrzeczenia⁷⁸. Gdy żaden akt procesowy nie został podjęty przez strony w ciągu sześciu miesięcy, które nie mają żadnej przeszkody, następuje umorzenie. Trybunał jednak w takiej sytuacji powinien zwrócić uwagę na to, czy strona wiedziała o konieczności działania⁷⁹. Aby zrzeczenie się było ważne, musi być doko-

⁷⁴ DC art. 140: „Si die et hora ad formulam dubii concordandam praestitutis actor neque per se neque per procuratorem comparuerit nec idoneam excusationem attulerit: 1° praeses vel ponens eum citet iterum; 2° si actor novae citationi non paruerit, causa a praeside vel ponente deserta declarabitur, nisi pars conventa vel promotor iustitiae, ad normam art. 92, n. 2, instet pro matrimonii nullitate; 3° quod si postea in processu intervenire velit, servetur art. 139 (cf. can. 1594)”.

⁷⁵ DC art. 139 § 1: „Si pars conventa dein in iudicio se sistat aut responsum dederit ante causae definitionem, conclusiones probationesque afferre potest, firmo praescripto art. 239; caveat autem iudex, ne de industria in longiores et non necessarias moras iudicium protrahatur (cf. can. 1593, § 1)”.

⁷⁶ DC art. 139 § 2: „Etsi non comparuerit aut responsum non dederit ante causae definitionem, impugnationibus uti potest adversus sententiam; quod si probet se legitimo impedimento fuisse detentam, quod sine sua culpa antea demonstrare non potuerit, querela nullitatis uti potest ad normam art. 272, n. 6 (cf. can. 1593, § 2)”.

⁷⁷ DC art. 142: „Normae de declaratione absentiae partis a iudicio, congrua congruis referendo, servandae sunt etiam si pars absens declarari debet durante processu”.

⁷⁸ DC art. 46 § 2 14°: „[...] instantiam preemptam declarare vel renuntiationem admittere (cf. artt. 146-147; 150, § 2)”.

⁷⁹ DC art. 146: „Si nullus actus processualis, nullo obstante impedimento, ponatur a

nane na piśmie. Powinno być podpisane przez stronę lub przez jej pełnomocnika, posiadającego specjalne zlecenie. Ponadto musi być zakomunikowane drugiej stronie, zaakceptowane lub przynajmniej niekwestionowane przez tę ostatnią i przyjęte przez przewodniczącego lub przez ponensa⁸⁰. Umorzenie następuje z mocy prawa i musi być ogłoszone także z urzędu⁸¹.

15) Wyznaczanie biegłych i, jeśli sytuacja tego wymaga, przyjmowanie relacji wykonanych już przez innych biegłych⁸². Do przewodniczącego lub ponensa należy nominacja biegłych albo dopuszczenie opinii zrobionych przez innych biegłych⁸³. O nominacji biegłych należy poinformować strony oraz obrońcę wężła⁸⁴.

16) Zadaniem przewodniczącego zespołu sędziowskiego jest, zgodnie z przepisem art. 220 Instrukcji *Dignitas connubii*, z miejsca odrzucić prośbę o dopuszczenie sprawy wпадkowej lub odwołać zaskarżony dekret własny⁸⁵. Jeśli prośba nie jest związana ze sprawą główną lub ewidentnie jest pozbawiona jakiegokolwiek podstawy, przewodniczący lub ponens może ją odrzucić od razu⁸⁶. Rekurs w tej sprawie powinien być przedstawiony autorowi dekretu, który, jeśli nie uważa za konieczne odwołanie wydanego dekretu, powinien przedstawić go bez zwłoki kolegium⁸⁷.

partibus per sex menses, instantia perimitur; tribunal vero ne omittat prius de actu ponendo partem certiore facere. Lex autem particularis alios peremptionis terminos statuere potest (cf. can. 1520)”.⁸⁰

⁸⁰ DC art. 150 § 2: „Renuntiatio, ut valeat, peragenda est scripto, eademque a parte vel ab eius procuratore, speciali tamen mandato munito, debet subscribi, cum altera parte communicari, ab eadem acceptari vel saltem non impugnari, et a praeside vel ponente admitti (cf. can. 1524, § 3)”.⁸¹

⁸¹ DC art. 147: „Peremptio obtinet ipso iure atque ex officio etiam declarari debet (cf. can. 1521)”.⁸²

⁸² DC art. 46 § 2 15°: „[...] peritos nominare et, si casus ferat, relationes ab aliis peritis iam factas assumere”.

⁸³ DC art. 204 § 1: „Praesidis vel ponentis est peritos nominare et, si casus ferat, relationes ab aliis peritis iam factas assumere (cf. can. 1575)”.⁸⁴

⁸⁴ DC art. 204 § 2: „Nominatio periti cum partibus et defensore vinculi communicanda est, firmo art. 164”.

⁸⁵ DC art. 46 § 2 16°: „[...] petitionem, ut causa incidens instituat, ad normam art. 220 in limine reicere vel impugnatum decretum a se latum revocare”.

⁸⁶ DC art. 220: „Si petitio non pertineat ad causam vel evidenter omni fundamento destituta appareat, potest praeses vel ponens eam in limine reicere, salvo art. 221”.

⁸⁷ DC art. 221 § 2: „Rekursus coram ipso decreti auctore proponendus est; qui tamen illum, nisi decretum a se latum revocandum censuerit, sine mora collegio deferre debet”.

17) Z upoważnienia kolegium rozstrzygnięcie dekretem sprawę wpadkową⁸⁸. Jeśli sprawa powinna być rozstrzygnięta dekretem, stronom oraz obrońcy wężła powinien być jak najszybciej wyznaczony termin, w którym przedstawia swoje argumenty w krótkim piśmie lub w odpowiednim opisie. Kolegium zaś może, jeśli z natury sprawy inaczej nie wynika lub nie jest wymagane, zlecić ją audytorowi lub przewodniczącemu⁸⁹.

18) Zarządzenie publikacji akt i zamknięcie postępowania dowodowego oraz kierowanie dyskusją nad sprawą⁹⁰. Sposób postępowania w tych kwestiach został opisany w artykułach *Dignitas connubii* dotyczących ogłoszenia akt, zamknięcia postępowania dowodowego i dyskusji sprawy, czyli od 229 do 245.

19) Wyznaczenie terminu sesji kolegium w celu rozstrzygnięcia sprawy i kierowanie dyskusją kolegium⁹¹. Po zakończeniu dyskusji nad sprawą przewodniczący trybunału kolegijskiego winien wyznaczyć dzień i godzinę, w którym tylko sędziowie, z wykluczeniem innych pracowników sądu, winni zebrać się w siedzibie trybunału, by podjąć decyzję⁹². W dniu wyznaczonym na zebranie poszczególni sędziowie powinni przynieść swoje wota w sprawie na piśmie, z podaniem uzasadnienia stanu prawnego i faktycznego, na podstawie których doszli do swoich wniosków⁹³. Po wezwaniu Imienia Bożego, przedstawieniu wniosków każdego według pierwszeństwa, tak jednak, aby zawsze zaczynał ponens lub relator sprawy, otwiera się dyskusję pod kierownictwem przewodniczącego trybunału, przede wszystkim w tym celu, aby ustalić, co należy postanowić w rozstrzygającej części wyroku⁹⁴. W toku

⁸⁸ DC art. 46 § 2 17º: „[...] de mandato collegii quaestionem incidentem per decretum”.

⁸⁹ DC art. 225: „Si vero quaestio solvi debeat per decretum, partibus et vinculi defensori quam citius terminus assignandus est, in quo suas rationes afferant per breve scriptum seu memoriale; potest autem collegium, nisi aliud pateat aut ex rei natura requiratur, rem auditori vel praesidi committere (cf. can. 1590, § 2)”.

⁹⁰ DC art. 46 § 2 18º: „[...] decernere actorum publicationem ac conclusionem in causa et eius discussionem moderari”.

⁹¹ DC art. 46 § 2 19º: „[...] statuere sessionem collegii ad causam definiendam et discussionem collegii moderari”.

⁹² DC art. 248 § 1: „Expleta causae discussione, tribunalis collegialis praeses statuat, qua die et hora soli iudices, remotis quibusvis tribunalis ministris, ad deliberandum convenire debent; hic autem conventus, nisi peculiaris causa aliud suadeat, in ipsa tribunalis sede habeatur (cf. can. 1609, § 1; art. 31)”.

⁹³ DC art. 248 § 2: „Assignata conventui die, singuli iudices scripto afferant vota sua de merito causae, cum rationibus tam in iure quam in facto, quibus ad conclusionem quisque devenerit (cf. can. 1609, § 2)”.

⁹⁴ DC art. 248 § 3: „Post divini Nominis invocationem, prolatis ex ordine singulorum votis

dyskusji każdy ma prawo odstąpić od swego pierwszego wniosku, zaznaczając to w swym pierwszym wniosku. Sędzia, który nie chciał dołączyć się do wniosku innych, może domagać się, by jego wotum zostało przekazane do trybunału wyższej instancji, z zachowaniem tajemnicy⁹⁵. Jeśliby sędziowie w toku tej pierwszej dyskusji nie chcieli lub nie mogli dojść do decyzji wydania wyroku, decyzja winna zostać odłożona do nowego posiedzenia, które ma być wyznaczone nie później niż w ciągu tygodnia. Wyjątkiem może być sytuacja, gdyby należało uzupełnić instrukcję sprawy, w tym wypadku sędziowie powinni zdecydować, czy sprawa zostaje odłożona dla uzupełnienia akt⁹⁶. Po ustaleniu decyzji ponens formułuje ją w formie pozytywnej lub negatywnej odpowiedzi na pytanie postawione w dekrete określającym formułę wątpliwości, podpisuje ją razem z innymi sędziami i włącza do akt sprawy⁹⁷. Wota każdego z sędziów mają być dołączone do akt w zamkniętej kopercie i trzymane w tajemnicy⁹⁸.

20) Podjęcie działań zgodnych z przepisem art. 255 *Dignitas connubii*, gdy sędzia nie może podpisać wyroku⁹⁹. W sytuacji, gdy sprawa powinna być rozstrzygnięta dekretem, stronom oraz obrońcy węzła powinien być jak najszybciej wyznaczony termin, w którym przedstawią swoje argumenty w krótkim piśmie lub w odpowiednim opisie. Kolegium może, jeśli z natury sprawy inaczej nie wynika lub nie jest wymagane, zlecić ją audytorowi lub przewodniczącemu¹⁰⁰.

secundum praecedentiam, ita tamen ut semper a causae ponente seu relatores initium fiat, habeatur discussio sub tribunalis praesidis ductu, praesertim ut constabiliatur quid statuendum sit in parte dispositiva sententiae (cf. can. 1609, § 3)”.
⁹⁵ DC art. 248 § 4: „In discussione autem fas unicuique est a pristino suo voto recedere, adnotatione suae recessionis in ipso voto facta. Iudex vero qui ad decisionem aliorum accedere noluit, exigere potest ut suum votum sub secreto ad tribunal superius transmittatur (cf. can. 1609, § 4)”.
⁹⁶ DC art. 248 § 5: „Quod si iudices in prima discussione ad sententiam devenire aut nolint aut nequeant, differri poterit decisio ad novum conventum scripto statutum, non tamen ultra hebdomadam, nisi ad normam art. 239 complenda sit causae instructio; quo in casu iudices pronuntiare debent: dilata et compleantur acta (cf. can. 1609, § 5)”.
⁹⁷ DC art. 248 § 6: „Constabilita decisione, ponens eam scribit sub forma responsionis affirmativae vel negativae ad propositum dubium, eamque subscribit una cum aliis iudicibus et unit fasciculo actorum”.
⁹⁸ DC art. 248 § 7: „Vota singulorum iudicum actis adiungantur, in involucro clauso secreto servanda (cf. can. 1609, § 2)”.
⁹⁹ DC art. 46 § 2 20º: „[...] providere ad normam art. 255, si iudex sententiae subscriptionem apponere non possit”.
¹⁰⁰ DC art. 225: „Si vero quaestio solvi debeat per decretum, partibus et vinculi defensori

21) Własnym dekretem przekazanie obrońcy węzła akt sprawy, o której w art. 265 *Dignitas connubii*, aby ten mógł sporządzić swoje uwagi, a także powiadomić strony, że, jeśli chcą, mogą przedstawić własne uwagi¹⁰¹. Jeśli wyrok stwierdzający nieważność małżeństwa został wydany w trybunale pierwszej instancji, trybunał apelacyjny, po rozważeniu uwag obrońcy węzła małżeńskiego tegoż trybunału apelacyjnego, a także stron, jeśli takowe są, własnym dekretem ma niezwłocznie zatwierdzić decyzję lub dopuścić sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia w nowym stopniu¹⁰². Gdy skończą się terminy ustanowione prawnie dla dokonania apelacji i po otrzymaniu akt sądowych, należy jak najszybciej ustanowić kolegium sędziów, a przewodniczący lub ponens swoim dekretem powinien przesłać akta obrońcy węzła małżeńskiego dla opracowania swego wotum i ma powiadomić strony, które, jeśli tego pragną, mogą przedstawić swoje obserwacje trybunałowi apelacyjnemu¹⁰³. Wszystkie akta powinny być dane do dyspozycji sędziów, zanim kolegium wyda dekret¹⁰⁴. Dekret, którym decyzja pozytywna zostaje zatwierdzona postępowaniem skróconym, winien, pod karą nieważności, zawierać przynajmniej w ogólnym zarysie motywy i dać odpowiedź na uwagi obrońcy węzła małżeńskiego i, jeśli są, także stron¹⁰⁵. Także w dekrete, przez który sprawa jest przyjęta do postępowania zwyczajnego, motywy winny być przedstawione przynajmniej w ogólnych zarysach, i wskazywać, jakie są wymagane uzupełnienia dla instrukcji sprawy¹⁰⁶. Jeśli wyrok wydany w pierwszej

quam citius terminus assignandus est, in quo suas rationes afferant per breve scriptum seu memoriale; potest autem collegium, nisi aliud pateat aut ex rei natura requiratur, rem auditori vel praesidi committere (cf. can. 1590, § 2)".

¹⁰¹ DC art. 46 § 2 21º: „[...] in processu de quo in art. 265, suo decreto acta defensori vinculi pro voto transmittere et partes monere ut, si velint, animadversiones proponant”.

¹⁰² DC art. 265 § 1: „Si sententia pro matrimonii nullitate prolata sit in primo iudicii gradu, tribunal appellationis, perpensis animadversionibus defensoris vinculi eiusdem fori appellationis et, si quae sint, etiam partium, suo decreto vel decisionem continenter confirmet vel ad ordinarium examen novi gradus causam admittat (cf. can. 1682, § 2)".

¹⁰³ DC art. 265 § 2: „Terminis iure statutis ad appellandum elapsis atque actis iudicialibus receptis, quam primum constituatur collegium iudicum atque praeses vel ponens suo decreto acta transmittat vinculi defensori pro voto et partes moneat ut, si velint, animadversiones tribunali appellationis proponant”.

¹⁰⁴ DC art. 265 § 3: „Omnia acta iudicibus praesto sint antequam collegium decretum de quo in § 1 ferat”.

¹⁰⁵ DC art. 265 § 4: „Decretum, quo continenter decisio affirmativa confirmatur, ad validitatem motiva saltem summarie exprimere atque animadversionibus defensoris vinculi et, si casus ferat, partium respondere debet (cf. can. 1617)".

¹⁰⁶ DC art. 265 § 5: „Etiam in decreto quo causa ad ordinarium examen admittitur, motiva

instancji orzekł nieważność małżeństwa z powodu wielu tytułów nieważności, procedura skrócona może być zastosowana w odniesieniu do wszystkich tytułów nieważności lub tylko w odniesieniu do jednego¹⁰⁷.

22) Przyznanie prawa bezpłatnej pomocy sądowej¹⁰⁸. W ustanowieniu przepisów dotyczących przyznawania bezpłatnej pomocy lub obniżki kosztów sądowych, biskup powinien brać pod uwagę to, że ten, kto zamierza otrzymać zwolnienie z opłat sądowych, ich zmniejszenie lub bezpłatną pomoc, powinien przedstawić wikariuszowi sądowemu lub przewodniczącemu pisemną prośbę, załączając dowody lub dokumenty, które są w stanie ukazać, jaki jest jego stan ekonomiczny¹⁰⁹. Ponadto biskup powinien dopilnować, żeby sprawa, przede wszystkim jeśli chodzi o przedstawioną przez proszącego kwestię wpadkową, cieszyła się domniemaniem słuszności¹¹⁰. Dodatkowo w ustanowieniu tych przepisów biskup powinien brać pod uwagę to, że wikariusz sądowy lub przewodniczący, jeśli uważa to za słuszne, zanim przyzna bezpłatną pomoc lub zmniejszenie wydatków, może prosić o opinię promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła, przekazując im prośbę oraz dokumentację¹¹¹. I wreszcie biskup musi wziąć pod uwagę to, iż domniemywa się, że całkowite lub częściowe zwolnienie z wydatków obejmuje także kolejną instancję sądową, chyba że przewodniczący ze słusznej przyczyny je odwoła¹¹². Jeśli przewodniczący stwierdza, że bezpłatna pomoc powinna być udzielona, winien prosić wikariusza sądowego o wskazanie adwokata, który podejmie bezpłatną obronę¹¹³. Adwokat wskazany w ramach bezpłatnej po-

summarie exprimenda sunt, indicato quodnam instructionis supplementum, si et quatenus, requiratur”.

¹⁰⁷ DC art. 265 § 6: „Si sententia in primo iudicii gradu lata matrimonium ob plura capita nullum declaraverit, eadem ob plura vel ob unum tantum caput potest continenter confirmari”.

¹⁰⁸ DC art. 46 § 2 22°: „[...] gratuitum patrocinium praeberere”.

¹⁰⁹ DC art. 306 1°: „In statuendis normis, de quibus in art. 303, § 1, n. 3, Episcopus haec opportune prae oculis habeat: qui exemptionem ab expensis iudicialibus vel earum deminutionem et gratuitum patrocinium vult obtinere, Vicario iudiciali vel praesidi libellum tradere debet, probationibus vel documentis adductis, quibus quaenam sit eius oeconomica condicio demonstret”.

¹¹⁰ DC art. 306 2°: „[...] debet autem causa, praesertim si agatur de quaestione incidenti ab eodem proposita, praesumpto bono iure frui”.

¹¹¹ DC art. 306 3°: „[...] Vicarius iudicialis aut praeses, si opportunum duxerit, exquirat, ante concessionem gratuiti patrocinii vel expensarum deminutionis, votum promotoris iustitiae et vinculi defensoris, ad eosdem transmissis libello et documentis”.

¹¹² DC art. 306 4°: „[...] exemptio totalis vel partialis expensarum praesumitur perseverare in ulteriore instantia, nisi praeses eam iusta de causa revocet”.

¹¹³ DC art. 307 § 1: „Si praeses censet gratuitum patrocinium concedendum esse, a Vicario iudiciali postulet ut designare velit advocatum qui gratuitum patrocinium suscipiat”.

mocy nie może odmówić tego obowiązku, chyba że z przyczyny zaaprobowanej przez przewodniczącego¹¹⁴. Jeśli natomiast adwokat nie wypełnia swego obowiązku z należytą dokładnością, powinien być przez przewodniczącego wezwany do jego wypełnienia, bądź z urzędu, bądź z inicjatywy strony lub obrońcy wężła albo rzecznika sprawiedliwości, jeśli jest obecny w sprawie¹¹⁵.

23) Wydawanie innych aktów procesowych, które nie zostały zarezerwowane dla kolegium ani przepisami prawa, ani decyzją kolegium¹¹⁶.

PODSUMOWANIE

Instrukcja *Dignitas connubii* przedstawia aż dwadzieścia trzy kompetencje przewodniczącego trybunału kolegiального. Są nimi: wyznaczenie ponensa, wyznaczenie audytora, rozpatrywanie zarzutów przeciw pracownikom trybunału, sprawowanie nadzoru nad pracownikami trybunału, dopuszczanie lub wyznaczanie kuratora, nadzorowanie działalności pełnomocnika i adwokata, przyjęcie lub odrzucanie skargi powodowej oraz wzywianie stron, notyfikowanie dekretu wezwania stron, postanowienie o nieujawnianiu stronie pozwanej skargi powodowej, ustalenie formuły wątpliwości, przeprowadzenie instrukcji sprawy, decyzja w sprawie deklaracji nieobecności strony pozwanej w sądzie, odpowiednie postępowanie wobec strony powodowej nieodpowiadającej na wezwania, ogłoszenie umorzenia instancji lub przyjęcie jej zrzeczenia, wyznaczenie biegłych, odrzucenie prośby o dopuszczenie sprawy wпадkowej lub odwołanie zaskarżonego dekretu własnego, rozstrzygnięcie sprawy wпадkowej, zarządzenie publikacji akt i zamknięcie postępowania dowodowego oraz kierowanie dyskusją nad sprawą, wyznaczenie terminu sesji kolegium w celu rozstrzygnięcia sprawy, podjęcie działań w sytuacji, gdy sędzia nie może podpisać wyroku, przekazanie obrońcy wężła akt sprawy, przyznawanie bezpłatnej pomocy sądowej, wydawanie innych aktów proce-

¹¹⁴ DC art. 307 § 2: „Advocatus ad gratuitum patrocinium designatus ab hoc munere se subducere nequit, nisi ex causa praesidi probata”.

¹¹⁵ DC art. 307 § 3: „Si autem advocatus munus suum debita diligentia non adimpleat, a praeside ad illius observantiam revocabitur, sive ex officio, sive ad instantiam partis aut defensoris vinculi vel, si causae intersit, promotoris iustitiae”.

¹¹⁶ DC art. 46 § 2 23°: „[...] ponere alios actus processuales qui ipso iure vel per actum collegii non fuerint collegio reservati”.

sowych niezarezerwowanych dla kolegium ani przepisami prawa, ani decyzją kolegium.

Te dwadzieścia trzy kompetencje przewodniczącego trybunału kolegiального można podzielić na osiem grup. Do pierwszej grupy zalicza się działania dotyczące uczestników konkretnego procesu spornego, są nimi: wyznaczenie ponensa, wyznaczenie audytora, dopuszczanie lub wyznaczanie kuratora, nadzorowanie działalności pełnomocnika i adwokata. Do drugiej grupy można zaliczyć działania dotyczące pracowników trybunału w ogólności, są nimi: rozpatrywanie zarzutów przeciw pracownikom trybunału, sprawowanie nadzoru nad pracownikami trybunału. Do trzeciej grupy należy zaliczyć działania dotyczące stron procesowych, są nimi: przyjęcie lub odrzucanie skargi powodowej oraz wzywanie stron, notyfikowanie dekretu wezwania stron, postanowienie o nieujawnianiu stronie pozwanej skargi powodowej, decyzja w sprawie deklaracji nieobecności strony pozwanej w sądzie, odpowiednie postępowanie wobec strony powodowej nieodpowiadającej na wezwania, przyznawanie bezpłatnej pomocy sądowej. Czwarta grupa stanowi działania dotyczące wstępnej fazy procesu i określenia formuły wątpliwości, są to: przyjęcie lub odrzucanie skargi powodowej oraz wzywanie stron (zaliczane także do grupy działań dotyczących stron procesowych), notyfikowanie dekretu wezwania stron (zaliczane także do grupy działań dotyczących stron procesowych), postanowienie o nieujawnianiu stronie pozwanej skargi powodowej (zaliczane także do grupy działań dotyczących stron procesowych), ustalenie formuły wątpliwości, decyzja w sprawie deklaracji nieobecności strony pozwanej w sądzie (zaliczane także do grupy działań dotyczących stron procesowych), odpowiednie postępowanie wobec strony powodowej nieodpowiadającej na wezwania (zaliczane także do grupy działań dotyczących stron procesowych). Piąta grupa skupia wokół siebie działania dotyczące fazy dowodowej procesu i dyskusji sprawy, są nimi: przeprowadzenie instrukcji sprawy, wyznaczenie biegłych, zarządzenie publikacji akt i zamknięcie postępowania dowodowego oraz kierowanie dyskusją nad sprawą, przekazanie obrońcy wężła akt sprawy. Do szóstej grupy można zaliczyć działania dotyczące fazy wyrokowej procesu, takie jak: wyznaczenie terminu sesji kolegium w celu rozstrzygnięcia sprawy, podjęcie działań w sytuacji, gdy sędzia nie może podpisać wyroku. W siódmej grupa znaleźć się mogą działania dotyczące instancji sądowej i spraw wpadkowych: ogłoszenie umorzenia instancji lub przyjęcie jej zrzeczenia, odrzucenie prośby o dopuszczenie sprawy wpadkowej lub odwołanie zaskarżonego dekretu własnego, rozstrzygnięcie sprawy wpadkowej. Wreszcie ostatnia ósma grupa to inne działania, takie jak:

wydawanie innych aktów procesowych niezarezerwowanych dla kolegium ani przepisami prawa, ani decyzją kolegium.

W tych ośmiu grupach można odnaleźć wszystkie istotne decyzje procesowe, których podejmowanie należy do istoty zadań przewodniczącego turnusu sędziowskiego. Dzięki tym uprawnieniom, które porządkuje Instrukcja *Dignitas connubii*, wiadomo, które czynności przynależą do przewodniczącego zespołu sędziowskiego, a poprzez to proces może się toczyć o wiele sprawniej.

Z zakresu zadań przewodniczącego trybunału kolegiального w sprawie o nieważność małżeństwa wynikają zadania pomocniczego wikariusza sądowego, czyli wiceoficjała. Katalog tych zadań pomaga jemu w podejmowaniu decyzji i prowadzeniu kanonicznego procesu sądowego, ponieważ do istotnych zadań sądowych wiceoficjała należy właśnie przewodniczenie turnusom sędziowskim. W art. 37 Instrukcja *Dignitas connubii* stwierdza, że w trybunale kościelnym nie może być powołany żaden inny urzędnik poza tymi, którzy są przewidziani w kodeksie. Dlatego też z całą stanowczością należy podkreślić, że trybunałom kolegiальnym w sprawach o nieważność małżeństwa powinien przewodniczyć wikariusz sądowy, sprawujący urząd w sądownictwie kościelnym według norm prawa kodeksowego, a nie jakkolwiek inny pracownik sądu, wyłączając z tego grona oczywiście samego wikariusza sądowego.

PRESIDING JUDGE OF THE COLLEGIAL TRIBUNAL
AS SPECIFIED BY THE *DIGNITAS CONNUBII* INSTRUCTION

S u m m a r y

The presiding judge of the collegial tribunal is appointed by the decision of Judicial Vicar from among those judges who simultaneously serve as *officiales* or *vice-officiales*. The powers of the presiding judge in relation to the remaining judges of the tribunal are a separate issue, which is thoroughly described and organised in Article 64 § 2 of the Instruction. The legislator lists as many as 23 competences of the presiding judge. These 23 competences are divided into eight groups in which one can find all essential trial decisions whose making rests with the presiding judge. Thanks to these powers, organised by *Dignitas connubii*, it is clear which acts lie within the discretion of the president so that the trial may proceed much more efficiently.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: instrukcja *Dignitas connubii*, proces o nieważność małżeństwa, przewodniczący zespołu sędziowskiego.

Key words: *Dignitas connubii*, marriage nullity suit, presiding judge of collegial tribunal.